

Дивослово

4'2019

УКРАЇНСЬКА МОВА Й ЛІТЕРАТУРА В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

у номері:

Формування лексикологічної
компетентності інокомуніканта
в процесі навчання
української мови

Тестові завдання з української
літератури для 6 класу

Як створити міні-конспект уроку
з української мови у вигляді
ментальної карти

Норми і правила
в інтернет-спілкуванні

Бібліотечка вчителя-словесника:
Борис Тенета

69-й рік видання

квітень, 2019 р.

№ 4 (745)

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ МОВИ Й ЛІТЕРАТУРИ

- Сергій ОМЕЛЬЧУК, Вікторія КОСТЮШКО. Формування лексикологічної компетентності інокомуніканта в процесі навчання української мови 2
- Катерина ОСТРОВСЬКА. Як створити міні-конспект уроку з української мови у вигляді ментальної карти 6
- Світлана АДАМЕНКО. Тестові завдання з української літератури для 6 класу 9
- Наталія МАРКОВА. Повторення вивченого за рік з літератури (Урок-підсумок у 6 класі) 14
- Соломія АНТОНЯК. Урок-гра «Літературна мозаїка» (Повторення та узагальнення вивченого з української літератури в 7 класі) 18
- Любов НЕРУБАЙСЬКА, Володимир НЕРУБАЙСЬКИЙ. Їх іменами славиться наш край: Тарас Шевченко та Іван Іжакевич (Урок-присвята) 21

МОВОЗНАВСТВО

- Оксана КАЛИТА. Функціонування концептів «зрада» і «перемога» в соціальній мережі Facebook 24
- Оксана МАЦЬКО. Нетикет: норми і правила в інтернет-спілкуванні 28

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО І КОМПАРАТИВІСТИКА

- Володимир ПРАЦЬОВИТИЙ. Національно-культурна ідентичність української літератури 31

БІБЛІОТЕЧКА ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА

- Ліна СТОРОЖЕНКО. Повернутий із забуття (До річниці з дня народження Бориса Тенети) 37
- Борис ТЕНЕТА. Про що співав старий Кветагла (Уривок з роману «Загибель Анагуака») 45

ЮВІЛЕЇ

- Про літературу і літературознавство із професором Юрієм КОВАЛІВИМ (Розмову вела Юлія КУЗЬМЕНКО) 51

НОВОЧАСНА ЛІТЕРАТУРА

- Йолана ГОЛЕНДА. Хочу з тобою постаріти 55

ХРОНІКА

- Олег БАГАН. Памва Беринда – символічна постать Галичини 61

РЕЦЕНЗІЇ

- Надія ДЯЧЕНКО. Нарис про життя і творчість Анатолія Костецького 64

Лірична нота

- Наталка ФУРСА. Поезії 27

Мистецька вітальня Василини Білошицької

3 с. обкл.

ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОКОМУНІКАНТА В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Сергій ОМЕЛЬЧУК,

проректор з наукової роботи, професор Херсонського державного університету

Вікторія КОСТЮШКО,

аспірантка Херсонського державного університету

У статті запропоновано завдання, спрямовані на збагачення, уточнення й активізування лексичного запасу інокомунікантів, що є основою формування в них лексикологічної компетентності. Завдання дібрані за принципом життєвої доцільності й функційності, відповідають можливостям і зацікавленням іноземних студентів, спрямовані на практичне застосування знань не лише в стандартних для інокомунікантів ситуаціях, а й у нестандартних (нетипових).

Ключові слова: інокомунікант, лексикологічна компетентність, лексичний запас, лексикологічні знання, мовленнєво-комунікативні вміння.

DEVELOPMENT OF LEXICOLOGICAL COMPETENCE OF FOREIGN STUDENTS IN THE PROCESS OF TEACHING UKRAINIAN

Serhiy OMELCHUK, *professor, Kherson State University*

Victoria KOSTIUSKO, *post-graduate student, Kherson State University*

The article suggests tasks aimed to enrich the vocabulary of foreign students, to make it more precise and active, and thus to develop their lexicological competence. The tasks are selected on the basis of vital expediency and functionality principle, and meet foreign students' capabilities and interests; they encourage the students to apply their knowledge not only in standard for foreigners situations, but also in non-standard (non-typical) ones.

Key words: foreign student, lexicological competence, vocabulary, lexicological knowledge, speech-communicative skills.

У роботі з лексикою на заняттях з української мови як іноземної у вишах можна виокремити два етапи. Спершу інокомуніканти засвоюють теоретичні відомості з лексикології, вивчаючи нові слова та значення їх, ознайомлюються із групами слів за значенням тощо. На це зорієнтовано пропедевтичний курс української мови як іноземної на підготовчому відділенні вишу. Надалі на основному етапі навчання осмислюються здобуті іноземними студентами лексикологічні знання і на основі їх формуються мовленнєво-комунікативні вміння.

Важливою педагогічною умовою успішної мовної підготовки іноземних громадян є інформаційно-методичний супровід освітнього процесу, зокрема дидактичні матеріали, спрямовані на досягнення високого рівня практичного володіння мовою.

Мета розвідки – запропонувати викладачам, які навчають студентів-іноземців української мови, зразки завдань із лексикології, щоб закріпити вміння використовувати базові знання з лексикології, розширити словниковий запас і вдосконалити практичне застосування його.

Для з'ясування студентами-іноземцями суті лексикологічних понять пропонуємо такі види завдань.

Завдання-розпізнавання. Пригадайте вичене на підготовчому відділенні з розділу

«Лексикологія» і дайте визначення поданим поняттям.

Лексика – це ...

Слово – це ...

Лексичне значення слова – це ...

❓ Про що допоможе дізнатися лексичне значення слова?

Завдання-порівняння. Порівняйте подані записи. Визначте, у якій колонці подано слова, а в якій – сполучення звуків. Зробіть висновок, за якої умови сполучення звуків може бути словом.

ляосе

оселя

сінет

теніс

ажрапис

пасажи́р

Завдання-спостереження з елементами аналізу. Прочитайте уривок пісні «Де би я» українського гурту «5'nizza». Визначте частини мови. З'ясуйте, що означають слова, які є самостійними частинами мови. Назвіть слова, які не мають лексичного значення. Зробіть висновок про лексичне значення самостійних і службових частин мови.

... Ти завжди зі мною поруч –

Праворуч або ліворуч,

В розмовах сторонніх людей

Я чую твої думки...

Матеріал для вчителя. Слова, що є самостійними частинами мови: *ти, мною, я, твої* –

Слова (позначають предмети, не називаючи їх); **поруч, праворуч, ліворуч** – прислівники (позначають ознаку дії); **розмовах, людей, думки** – іменники (позначають предмети чи абстрактні поняття), **сторона** – прикметник (позначає ознаку); **чую** – дієслово (позначає дію).

Слова що є службовими частинами мови: *зі, в* – **приголосники**; *або* – **сполучник** (не мають лексичного значення).

Висновок: самостійні частини мови мають лексичне значення, а службові його не мають.

Завдання-увідповіднення. Утворіть логічні пари, поєднавши поняття із визначеннями їх.

1. Синоніми	А ... що мають протилежне значення.
2. Антоніми	Б ... однакові за звучанням і написанням, але різні за значенням.
3. Омоніми	В ... близькі за звуковим складом і звучанням, але різні за значенням.
4. Пароніми	Г ... що є близькими за значенням. Д ... зі спільним коренем і значенням.

– це слова,

Відповіді: 1 – Г; 2 – А; 3 – Б; 4 – В.

На етапі осмислення інокомунікантами лексичних знань і формування на основі їх мовно-комунікативних умінь не можна обійтися без спеціальних завдань, як-от називання слова за значенням його і навпаки.

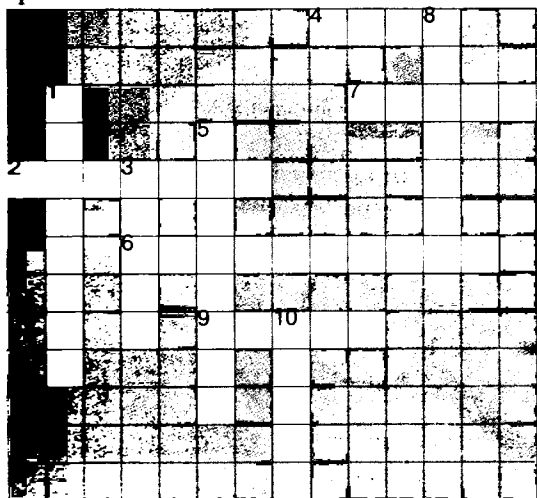
Завдання-розпізнавання. Назвіть одним словом.

1. Відступ у першому рядку тексту. 2. Виконавець ролі у театральних виставах і кіно. 3. Розмова між двома особами. 4. Той, хто приходить або приїздить відвідати кого-небудь удома. 5. Виконання, відтворення головної музичних творів.

Відповіді: 1. Абзац. 2. Актор. 3. Діалог. 4. Гість. 5. Спів.

Різновидом завдань, що особливо зацікавляють інокомунікантів, є кросворди.

Кросворд. Розгадайте кросворд, пригадавши назви видів транспорту. Заповніть пропуски в тексті віршів.

По горизонталі:

7. _____ і 2. _____
– всі знають –
Лиш по рейках _____
_____ вирушають,
А 6. _____ рогами
Кріпляться під _____
_____ проводами.

4. _____, наче птах,
_____ розкрила
Вітру доброму вітрило.
А як вітер затихає,
То мотор вона вмикає.

Мчить 9. _____ у день
_____ погожий,
Він на птаха дуже
_____ схожий,
Бо і хвіст, і крила має,
Тільки зерна не дзьобає.

Відповіді. 1. Вертоліт. 2. Трамвай. 3. Метро. 4. Яхта. 5. Пароплав. 6. Тролейбуси. 7. Потяг. 8. Автобус. 9. Літак. 10. Таксі.

Ефективним є порівняння українських слів зі словами-відповідниками рідної мови.

Завдання-аналіз. Запишіть назви місяців українською мовою та спробуйте пояснити, чому їх так називають. Як називають місяці вашою рідною мовою? Із чим ці назви пов'язані?

Можна застосувати тематичне групування слів.

Завдання-характеристика. Чи знаєте ви, що позначають наведені слова? Схарактеризуйте їх. За потреби скористайтеся тлумачним словником української мови.

Батьки, співробітниця, подруга, свекруха, шеф, декан, колега, племінник, викладач, сусід, коханий, кузен, ректор.

◆ Упишіть слова у відповідні колонки.

Сім'я	Друзі	Робота	Університет	Інше
-------	-------	--------	-------------	------

◆ Допишіть відомі вам українські слова до цих груп.

◆ Доберіть до записаних слів відповідники рідною мовою.

По вертикалі:

Наче бабка, 1. _____
Не лишає в небі слід,
Легко угорі кружляє,
Все гуде і не змовкає.

Під великими містами
Є тунелі з поїздами.
На зупинку вашу вмить
Вас 3. _____ швидко
_____ домчить.

Пливе поважно
5. _____
Туди, де він ще не бував.
Морські долає милі,
Перемагає хвили.

8. _____ – справжній
_____ трудівник,
За розкладом трудитись
_____ звик.
Весь день він не спинає
_____ біг,
Везе людей і в дощ, і в
_____ сніг.

Знає в місті цім
10. _____
Вулиці й будинки всі
І доправить миттю вас
Будь-куди і повсякчас.

Інокомунікантам можна запропонувати відшукати виучуване лексикологічне явище в групах слів, словосполученнях, реченнях, текстах.

Завдання-розпізнавання. Прочитайте вірш. До виділеного слова випишіть із тексту синоніми. Спробуйте пояснити відтінки їх. Чому в тексті використано стільки синонімів?

Три сороки-білобоки
Смакували свіжі соки,
Два завзяті деркачі
Наминали калачі.
Три лелеки, три лелеки
Куштували чебуреки.
А чотири білі плиски
Варениці їли з миски.
Тільки сойка мала
І не їла, й не пила:
Вередлива була.

Ф. Петров

Матеріал для вчителя. Їли – смакували (їли з насолодою), наминали (їли з апетитом), куштували (їли для проби).

Студенти-іноземці мають добирати (самотійно або використовуючи різноманітні джерела) приклади, що ілюструють виучуване лексикологічне явище.

Завдання «Добери антонім». У кожному з поданих словосполучень доберіть антонім із довідки до слова *свіжий*. Чим можна пояснити різні лексичні значення дібраних антонімів?

Свіжий (хліб) – ... ; свіжий (огірок) – ... ; свіжий (подих) – ... ; свіжа (сорочка) – ... ; свіжий (вигляд) – ... ; свіжі (новини) – ... ; свіжа (риба) –

Довідка. *Брудна, солоний, давні, черствий, тухла, неприємний, втомлений.*

Завдання-трансформація. Перетворіть подані речення на тотожні за змістом, добираючи антоніми до виділених слів. Наприклад, *Антон купив у Марини книжку.* => *Марина продала книжку Антонові.*

Оксана *старша* за Петра. =>

Я *вищий* від Алі. =>

Улітку день *довший* за ніч. =>

Олег *дав* мені ручку. =>

«Динамо» *перемогло* «Шахтаря». =>

Ми *краще* впоралися із завданням, ніж вони. =>

Українською писати *легше*, ніж говорити. =>

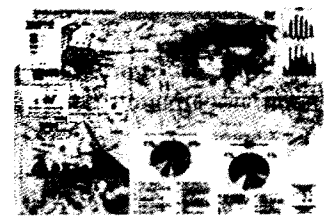
Над річкою міст. =>

Завдання-увідповіднення. Поєднайте слово із малюнком, що відповідає лексичному значенню його. З однією парою омонімів складіть і запишіть речення.

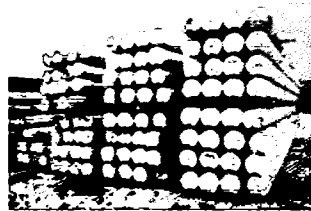
◆ Наведіть приклади слів вашої рідної мови, лексичне значення яких змінювалося б зі зміною наголосу.

зАмок
замОк

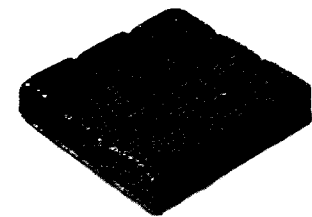
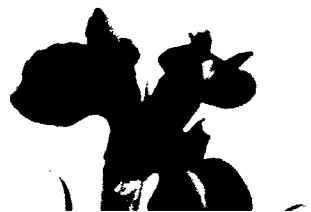
Атлас
атЛас

деревИна
деревИна

лАпки
лапкИ

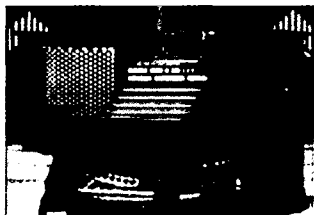
Ірис
іріС

лУпа
лупА

Орган

оргАн

Завдання-порівняння. Скориставшись тлумачним словником, поясніть лексичне значення слів у наведених парах. Як називають такі слова? Яким ще словником, крім тлумачного, ви можете скористатися? Складіть із ними словосполучення.

Адрес – адреса, економний – економічний, чисельний – численний, засуджувати – осуджувати, подовжувати – продовжувати, розділяти – поділяти.

Варто виконати завдання для попередження лексичних помилок і огривів.

Завдання-розпізнавання. Ознайомтеся з матеріалами сайту «Мова – ДНК нації» про синоніми для перекладання російських слів *открывають* і *закрывают* (URL: ukr-mova.in.ua). Поміркуйте і скажіть, що ми робимо з дверима, вікном, очима, книжкою, пляшкою?

Матеріал для вчителя.

Двері, вікно – відчиняють (зачиняють).

Очі – розплющують (заплющують).

Книжку – розгортають (згортають).

Пляшку – відкорковують.

Отже, запропоновані зразки завдань дають змогу інокомунікантам розуміти суть основних лексикологічних понять, таких як *слово, лексичне значення слова, однозначні/багатозначні слова, пряме/переносне значення слова, синоніми, антоніми, омоніми, пароніми, типи словників*, закріплюють і вдосконалюють уміння студентів-іноземців послуговуватися здобутими знаннями практично.

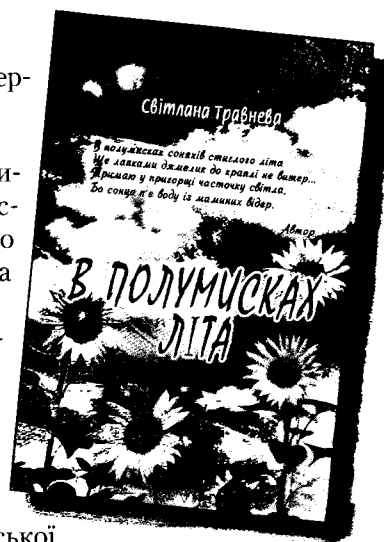
Книжки, подаровані редакції

Травнева С. В. *В полумисках літа* / С. Травнева. – Вінниця: ТОВ «Меркюрі-Поділля», 2018. – 108 с.

Світлана Травнева – це вразлива, інтелігентна та інтелектуальна особистість. Кожен рядок її щирих поезій, кожен високохудожній образ підкреслює оригінальність поетеси. Вона українка до найменшої клітини свого творчого ества. Так бачити животворну нашу землю може лише людина великого таланту та доброї вдачі.

У книжці Світлани Травневої «В полумисках літа» кожен читач – лірик, патріот, філософ – знайде для себе потрібні слова. Її поезія пронизана любов'ю та ніжністю, захопленням чудовим світом, де помічається неповторність кожної квітки, кожного дня, кожної миті.

Увійдіть у цей прекрасний храм світлих помислів та емоцій, у цю чарівну майстерню, яка перетворює нашу буденну реальність на вражаючий калейдоскоп досконалих поетичних образів, чистої краси української мови та української душі.

Світлоносний день

Христос воскрес! – Видзвонює веселий квітень,
І прокидається зі сну природа,
І жайвора вітають найніжніші квіти
Під куполом блакитним небозводу.

Христос воскрес! Христос воістину воскрес! –
Струмок співає дзвінко, і пташки щебечуть.
Щасливе сонце усміхається з небес,
Як і тоді, коли хрестив Його Предтеча.

Христос воскрес! – В садах весняних і гаях
Злітає диво-пісня – Богу поклоніння.

У неповторно-переможних голосах
Весніє радість про чудесне Воскресіння!

Христос воскрес! Христос воістину воскрес! –
Лунають величаво всі церковні хори.
Чекають люди Благодаті і Чудес,
Святкують великодні дзвони на соборах.

Христос воскрес! – Плекаєм в серці істину святу.
Любов і віра всім несуть спасіння.
Співаєм величальну Господу Христу
Христос воскрес! – Воскресне Україна!

Світлана ТРАВНЕВА